

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Bree, J.T.L.M. van

Citation

Bree, J. T. L. M. van. (2015, June 24). *De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957*. Uitgeverij Conserve, Schoorl. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/33647> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Bree, Han van

Title: De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Issue Date: 2015-06-24

De onbewuste inspirator: Barbara Waylen

Haar boek Creators of the modern spirit was voor Juliana en haar vriendinnen de aanleiding geweest om de conferenties op het Oude Loo te organiseren. Dus was het logisch dat Barbara Waylen werd uitgenodigd. De eerste conferentie was ze verhinderd, maar op de bijeenkomst van november 1951 was de publiciste uit Oxford wel present.

De in 1906 geboren Waylen had een katholieke achtergrond, maar had zich daarvan losgezongen.¹ Ze was bekend geworden als schrijfster over vredesbewegingen, kunst en mystiek en vooral als voorvechtster van een wereldregering. Begin 1951 was het door haar samengestelde *Creators of the modern spirit* verschenen. Het was een compilatie korte beschouwingen, gedichten, overdenkingen met als ondertitel *Towards a philosophy of faith*. De bundel bevatte bijdragen van ruim dertig auteurs, onder wie Nicolas Berdayev, Sarvepalli Radhakrishnan, Salvador de Madariaga, Norman Bentwich, Erik Palmstierna, Kenneth Spalding, F.H. Heinemann en wijlen Mahatma Gandhi. Zij beschreven hun zoektocht naar de diepere zin van het leven.

Een telkens terugkerende gedachte in de teksten was dat op de puinhopen van de oorlog gezocht diende te worden naar de eenheid van de schepping. Gestreefd zou moeten worden naar één alomvattende wereldreligie. Niet de tegenstellingen, maar juist de overeenkomsten tussen de diverse godsdiensten dienden te worden benadrukt. Het ware geloof was niet iets gemakkelijk, daarvoor moest worden geleden: 'I, for one, believe that we may look to those who have been through the furnace of suffering for the unifying Faith', zoals Bentwich het stelde in een kort stuk onder de veelzeggende titel *The fruit of suffering*.²

Onder de titel *World unity through justice* pleitte Waylen in haar eigen bijdrage voor een rechtvaardige wereldsamenleving. Zij verwees naar De Madariaga, die vlak voor de Tweede Wereldoorlog een groep mannen en vrouwen bijeen had geroepen om te discussiëren over de wijze waarop de eenheid van de wereld effectief zou kunnen worden bevorderd. Waylen pleitte voor wereldburgerschap en een 'World Commonwealth of Nations'. Volgens haar moest er naast het Internationale Gerechtshof ook een Hof voor Rechtvaardigheid ('Court of Equity') in het leven worden geroepen, dat in alle openheid zou bemiddelen vóórdat er conflicten tussen landen ontstonden, in plaats van

achteraf. Rechtvaardigheid was 'the most fundamental principle, the *sine qua non* of ultimate world peace'. Dat ging zelfs vooraf aan religieuze, politieke en economische eenwording. Het was een idealistische visie, maar het kon niet anders volgens Waylen, want de keuze was tussen één of geen wereld.³

Creators of the modern spirit was voor Norman Bentwich aanleiding de samenstelster te kandideren voor de Nobelprijs voor de Vrede in 1952. Waylen kreeg de onderscheiding niet, die ging dat jaar naar Albert Schweitzer.

Bijdrage

Het boek van Waylen werd door Rita van Heeckeren, Erna Mijnsen en Bep Pierson gelezen en het inspireerde hen. Zij wilden soortgelijke religieuze gedachtewisselingen entameren. Het plan werd door koningin Juliana enthousiast begroet en zij stelde daarvoor meteen het Oude Loo ter beschikking.⁴ Zonder het te weten stond Barbara Waylen dus aan de wieg van de Oude Loo-conferenties.

Het was dus niet meer dan logisch dat Waylen op de lijst van uit te nodigen sprekers terechtkwam. In principe kwamen ook de meeste auteurs die een bijdrage hadden geleverd aan *Creators of the modern spirit* voor een uitnodiging in aanmerking – voor zover nog in leven natuurlijk. Velen van hen werden aangeschreven, slechts wenigen kwamen ook daadwerkelijk naar Apeldoorn. De Madariaga en Palmstierna zouden op het Oude Loo een inleiding houden.

Barbara Waylen ontving een uitnodiging voor de eerste bijeenkomst. Ze moest echter verstek laten gaan omdat haar op leeftijd zijnde echtgenoot met ernstige gezondheidsproblemen kampte: bij hem was een been geamputeerd en zijn leven hing aan een zijden draadje. Wel had ze een tekst voorbereid, die door Philip Metman zou kunnen worden voorgedragen.⁵ Daarin riep Waylen op tot de stichting van een 'Universele Kerk, waarin alle mensen van goede wil, alle religies, alle volken het hunne zouden kunnen bijdragen om de noodzakelijke vrede tussen mensen en volken te bereiken'.⁶ Volgens Kaiser was het overigens een 'onbruikbare message'.⁷ Hij was ook al niet erg enthousiast over *Creators of the modern spirit*. Hij zag niets in het concept van één universele kerk.

Na de eerste Oude Loo-conferentie ontstond een levendige briefwisseling tussen Barbara Waylen en de juriste Bep Pierson, waarbij de eerste aanvankelijk in de veronderstelling verkeerde met een man ('mr') van doen te hebben. Dit misverstand werd door Bep Pierson pas na enkele brieven rechtgezet: 'I am a woman'.⁸ Ze schreven elkaar onder meer over koningin Juliana en over de stichting van een wereldkerk. Ook beloofde Waylen contact te leggen met Radhakrishnan en Spalding, zodat koningin Juliana beide heren kon uitnodigen voor de tweede conferentie in november 1951. Bep Pierson maakte echter meteen duidelijk dat Juliana niet verantwoordelijk was voor de uitnodigingen. 'It is essential that the Queen should carry no responsibility in this matter.'⁹

Over de rol van Juliana in het streven naar wereldvrede had Waylen een uitgesproken opvatting. 'It is significant that your much loved Queen should be the centre of such a great work for peace and world unity, and that it should be her destiny to fulfil the role of Queen of Peace.' Waylen liet ook weten twee exemplaren van haar boek *Evidence of divine purpose* (gepubliceerd in 1950) te zullen opsturen, een voor de koningin en een voor Bep Pierson.¹⁰

Confrontatie

Op die tweede conferentie was Waylen wel present. Ze behoorde niet tot de inleiders, maar net als Eleanor Roosevelt wel tot de speciale gasten. Ze werd opgehaald op Schiphol en was daar, zo had ze laten weten, te herkennen aan een zwarte bontjas en een rode baret.¹¹ Waylen had genoten van de bijeenkomst in Apeldoorn, zo liet ze achteraf aan Bep Pierson weten. Ze had in de bossen rond het Oude Loo zelfs een mystieke ervaring gehad.

As I walked through the woods alone on one occasion I wondered what was really taking place at this gathering of many minds and I was shown a great light above the Palace like a sun with its rays extending far out and as it seemed, the rays reached out of sight into the uttermost ends of the earth. It seemed like a great central power of the spirit from which radiated forces from which a great spiritual revival would spring. All who approached this light would be renewed in spirit and go forth to spread this light.

Aan het einde van die conferentie was Waylen getuige geweest van de confrontatie tussen Roosevelt en Kaiser. Ze had – toen nog – bewondering voor de wijze waarop Kaiser zijn opvattingen verdedigde. Ze liet weten verwantschap te voelen met hem, onder meer vanwege de tegenwerking en onbegrip die ze allebei hadden ondervonden. Ook voor Hofmans toonde zij ontzag.¹²

Andersom was Kaiser niet meer zo gecharmeerd van Waylen. Op een lijst van deelnemers aan de tweede conferentie zette hij een rood kruisje bij degenen die volgens hem 'onwelgezind vijandig' waren. Dat waren er nogal wat. Tot de onwelgevallige gasten behoorden onder meer Eleanor Roosevelt, Nelly Smitt-Avis en Barbara Waylen.¹³ In de maanden na de tweede Oude Loo-conferentie werd de correspondentie tussen Kaiser en Waylen dan ook steeds bitser van toon. Aanvankelijk was er vooral een uitwisseling van ideeën, maar gaandeweg werden de tegenstrijdige opvattingen duidelijker. Ze interpreteerden begrippen als 'mind', 'soul', 'justice' en 'intellect' verschillend. Bovendien vond Kaiser *Creators of the modern spirit* te Brits, waarop Waylen reageerde door ook hem *Evidence of divine purpose* toe te zenden. Daar dankte Kaiser haar dan weer opvallend hartelijk voor en gaf meteen ook aan wellicht te harde kritiek te hebben geleverd. Over de 'mind' en het intellect wilde hij verder niet veel meer kwijt. 'I am a very intellectual person by origin and these last 7 to 10 years have seen me fighting the self-assigned supremacy of the intellect as a

task silently imposed upon me by the Beloved.’¹⁴ Hij beschouwde het als zijn belangrijkste opdracht Gods geest te laten zegevieren over het aardse intellect.

Kaiser en Waylen leken overigens wel eensgezind over het uiteindelijke doel van hun werk: het voorbereiden van de vestiging van een ‘theocratie’. Volgens Waylen was het van belang dat hun gedachtegoed breder verspreid werd: ‘we must find a way to extend our message to the whole world – surely the world must end as a theocracy?’ Kaiser stemde daar van harte mee in. Volgens hem was theocratie – hoe vaag onschreven ook – de onvermijdelijke uitkomst van de geschiedenis, tenzij de mensheid de wereld voortijdig zou vernietigen.¹⁵

Toch was er ook hierover een verschil in opvattingen. Volgens Waylen diende er gewerkt te worden aan een ‘world economy which shall insure that the fruits of the earth shall be shared [...]’. It implies the overthrow of national sovereignty, which, in the new age (we are preparing) will be replaced by the world brotherhood of man i.e. a state of right relationship between man and man in a theocentric society.’¹⁶ Kaiser zag dat anders. Hij meende dat je niet moest proberen het lijden van anderen te verlichten, maar moest trachten het lijden van jezelf te doorleven. De mens moest niet proberen Gods koninkrijk op aarde te vestigen. Dat kon alleen God zelf. ‘We simply seek the Kingdom by trying to serve the Master.’¹⁷ De mens moest niet doen wat hij zelf dacht dat goed was, maar ‘our work is to go where we are sent and to do what we are made to do’.¹⁸ En het was God die stuurde en de mens die volgde. Daar viel niet over te discussiëren.

Dominantie

Uiteindelijk was het een doorgeving van Hofmans die tot een definitieve breuk zou leiden. Blijkbaar had Waylen in november 1951 aan de doorgeefster om een overdenking gevraagd en die kwam er ook. Hofmans kreeg twaalf punten door over het begrip vrede, dat ‘een distanciering is van God’s Liefde voor den mens’. Er moest dus niet naar vrede worden gestreefd, tenzij daaronder verstaan werd ‘de Barmhartigheid van Christus te ervaren als verlossing uit het staketsel mensen-onmacht en mensen-ontgoocheling’.¹⁹

De twaalf punten werden door Kaiser vertaald en vervolgens door Frans Mijnssen aan Waylen toegezonden.²⁰ Die vond het een ingewikkelde tekst en sprak er met Spalding over. Ze liet weten over dit alles met Kaiser van gedachten te willen wisselen.²¹ Maar dat kon natuurlijk niet. Over doorgevingen viel niet te discussiëren. Het was aan de ontvanger om er iets mee te doen, om er zich door te laten leiden. De ontvanger werd uitgedaagd tot ‘responsie’.²²

Over de doorgeving werd maandenlang uitgebreid gecorrespondeerd, waarbij ook brieven die Waylen vertrouwelijk aan Bep Pierson had geschreven, door Kaiser werden beantwoord! Uiteindelijk trok Kaiser de stekker uit het contact. Volgens hem was ‘de lust om deze chaotische madam nog verder toe te lichten, wat zij in haar eigenaardige verstriktheid niet kan en niet wil

zien, er wel af'.²³ Waylen kreeg van Kaiser te horen dat hij ervan afzag de twaalf punten nog verder uit te leggen en dat zij zich beter rechtstreeks tot Greet Hofmans kon wenden²⁴ – hoewel Kaiser niet naliet te benadrukken dat het natuurlijk niet de woorden van Hofmans waren die werden doorgegeven; Hofmans was 'slechts' intermediair.

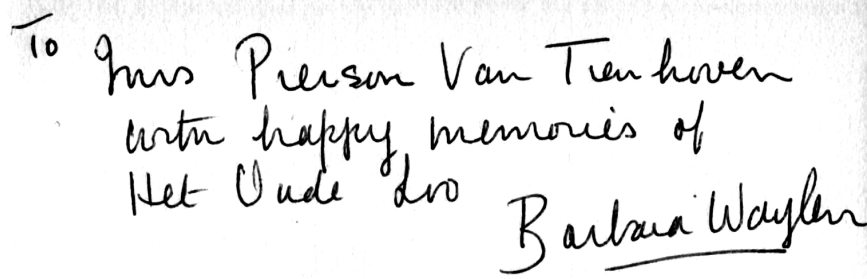
Waylen stuurde nog een laatste woedende brief naar Kaiser, waarin ze hem beschuldigde van starheid, achterdochtigheid, intolerantie en tiranniek gedrag.²⁵ Vervolgens richtte ze zich tot Bep Pierson, die ze als een vriendin was gaan beschouwen. Maar de vertrouwelijkheid van die vriendschap was ernstig geschaad door het doorspelen van haar brieven aan Kaiser. Pierson benadrukte echter dat zij en Kaiser geen geheimen voor elkaar hadden en dat zij niets verkeers zag in het laten lezen van brieven die over hem gingen.

Waylen was woedend, maar bleef het nog een tijdje proberen. Tegenover Pierson noemde zij de opmerkingen die zij van Kaiser had ontvangen weliswaar waardevol, maar ze had grote moeite met diens rigide opstelling, diens 'underlying intolerance amounting to sheer fanaticism which has become quite alarming'. Net als Eleanor Roosevelt vond Waylen het 'dangerous to claim direct guidance from God'. Toch meende Waylen dat Hofmans en Kaiser uitverkorenen waren, 'chosen vessels'²⁶ en dat 'there are times when mr. Kaiser is inspired from a higher source'.²⁷

Waylen waarschuwde Pierson nog enkele keren voor Kaiser, die geen 'friendly co-operation' wilde, maar 'discipleship' eiste. 'Apparently, people who do not accept *his* philosophy and his particular vision have no vision or are deliberately frustrating the work of God Himself.'²⁸ Dat Pierson en de anderen daar klakkeloos in meegingen, begreep Waylen niet. Bovendien stond dat een echte vriendschap tussen haar en Bep in de weg. 'My real regret is that you are all so dominated by mr. Kaiser that it is improbable that a friendship could grow between us unless I accept mr. Kaiser and what he represents.'²⁹ En daar paste Waylen voor, die meer en meer begon te geloven dat Kaiser noch Pierson iets van haar en haar werk begreep.³⁰

Opdracht

Het kwam niet meer goed tussen de voorbereiders van het Oude Loo en Waylen. Zij schreef nog wel een brief naar Beps schoonzus Montessori-Pierson, die ze op de Oude Loo-conferentie van november 1951 had ontmoet, en diverse keren naar koningin Juliana. Tegenover de eerste uitte ze felle kritiek op de fanaticus Kaiser.³¹ Van Juliana hoopte ze op een opdracht voor haar nieuwe boek. Een van haar brieven aan Soestdijk eindigde ze met 'every blessing for the great work of spiritual revival in which your majesty plays a leading part'.³² Dat zij Juliana bleef zien als een leidende figuur, bleek ook uit het feit dat Waylen hoopte dat de vorstin het initiatief zou nemen tot de vorming van een wereldregering. Ze liet bovendien weten dat er in Engeland een groep mensen voor de genezing van prinses Marijke zou bidden.³³ Waylens brieven werden niet door Juliana beantwoord. Het was particulier secretaris Walra-

To Mrs Pierson Van Tienhoven
with happy memories of
Het Oude Loo Barbara Waylen

Opdracht van Barbara Waylen voor Bep Pierson in haar boek 'The story of Frances Banks'.

ven van Heeckeren die haar fijntjes te verstaan gaf dat zij zich veel te opdringerig gedroeg.³⁴

Waylen verdween vervolgens uit de annalen van de Oude Loo-conferenties. Tot haar dood in 1980 zou ze zich blijven inzetten voor een wereldregering³⁵ en nog minstens één boek schrijven: *The story of Frances Banks*, dat in 1972 verscheen. Een exemplaar daarvan stuurde zij naar Bep Pierson, met daarin een persoonlijke opdracht: 'To mrs. Pierson Van Tienhoven with happy memories of Het Oude Loo, Barbara Waylen'.³⁶ Blijkbaar bewaarde ze ondanks alles toch goede herinneringen aan haar bezoek aan Apeldoorn.